

Розділ III. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

Part III. SUMMARIES, REVIEWS, REPORTS

УДК 746.37.2(477.81)

Виткалов Сергій Володимирович, кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри культурології і музеєзнавства
Рівненського державного гуманітарного університету

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Кризь призму доповідей учасників I всеукраїнської науково-практичної конференції, проведеної у селі Крупове Дубровицького району Рівненської області та обласному краєзнавчому музеї 11-12 вересня 2015 р., розглядаються питання побутування унікального виду народної культури північних районів Рівненщини – «серпанкового» ткацтва, згадка про яке є у «Слові о полку Ігоровім». Аналізується тематичний ряд виступів учасників заходу.

Ключові слова: «серпанкове» ткацтво, народна творчість, культурна традиція, майстри, глобалізаційний процес, художній зразок, Рівненська область, науковий пошук, дитяча творчість, національний жіночий костюм.

Сучасне життя з його безліччю не вирішених проблем в економічній і соціально-політичній сферах, значно активізує культурно-мистецьку складову, за допомогою якої населення намагається зберегти чи, можливо, й зайвий раз підтвердити свій ідентифікаційний культурний код, через який чи за допомогою якого може залишитися у культурному просторі сьогодення. Це підтверджує й факт проведення 11-12 вересня 2015 р. Першої всеукраїнської науково-практичної конференції на базі Центру ткацтва села Крупове Дубровицького району та Рівненського обласного краєзнавчого музею [1], мета якої – обговорити питання збереження чи не найоригінальніших культурних практик північних районів області, згаданих ще у «Слові о полку Ігоровім».

«Поліський серпанок» – це тонка, напівпрозора льняна тканина, яка з прадавніх часів і майже до сьогодення виготовлялася у північних районах області з особливих сортів льону «Простак», «Лущик», «Довгунець». Її виготовлення – надзвичайно складний процес, збережений сьогодні в краї, який, однак, через втрату зазначених сортів льону і коноплі, тобто основи ткацтва та розширення машинного виробництва, поступово виходить із культурного побуту. Хоча ще наприкінці 60-70-х років ХХ століття, виготовлені у художньо-промислових майстернях Рівненського відділення Художнього фонду УРСР, де працювали майстрами-надомницями місцеві фахівці Уляна Кот, Ніна Дем'янець, Ніна Рабчевська, Ольга та Зінаїда Приднок, їх вироби дивували увесь цивілізований світ. А чимало художніх колективів Західної України мали за честь мати таке унікальне сценічне вбрання. Демонструвалися зразки національного поліського костюму, у тому числі й поліського серпанку, на всесвітніх виставках у США, Японії, багатьох культурних центрах СРСР, зокрема й України.

Сьогодні ці художні зразки майстри можуть виготовляти вже з іншої, технічно більш досконалої (виготовленої вже машинним способом) нитки, утім і сорти льону, і художні техніки в районі зберігаються і постійно культивуються навіть у дитячому гуртку «Серпанкове розмаїття».

Учасниками анонсованого вище заходу стали не лише представники вищої школи, працівники методичних служб сфери культури, управлінці різних рівнів та, головне, ті, хто володіє цими унікальними техніками поліського ткацтва, хто зібрав і зберіг не лише унікальні зразки тканин, інформацію про форми побутування, але й має автентичні технічні засоби їх відтворення, на яких працювали їх батьки. Була представлена на цьому заході й чимала група послідовників – учнів гуртка «Серпанкове розмаїття» Центру ткацтва у с. Крупове. Інакше кажучи, ця конференція змогла об'єднати зусилля органів державної влади, методичних структур сфери культури, усіх ентузіастів проблеми збереження національної культурної спадщини, у тому числі й науковців, представників сфери бізнесу для вирішення спільних і надзвичайно актуальних проблем сьогодення – збереження нашої національної ідентичності. Адже ми цікаві світові лише своєю культурною окремішністю, оригінальністю.

Це засвідчували і виступи на конференції місцевих народознавців-дослідників Л. Черпак – вчителя-методиста Селецького НВК та О. Буткевич – старшого вчителя художньої культури Орв'яницького НВК й активність і зацікавленість обговорення даного питання учасниками та

присутніми на заході заступниками директорів ЗОШ району з виховної роботи, а головне – демонстрація художніх виробів, збережених у районі.

Особливий інтерес до цього питання виявили і представники Національного музею архітектури та побуту України, які надіслали ґрунтовні доповіді стосовно символічно-обрядової функції предметів ткацтва в українській культурній традиції (О. Босий), предметів ткацтва в українському пісенному фольклорі (І. Кукліна).

Було також здійснено спроби дослідити аналогії між північними районами Рівненщини і іншими етнорегіонами України у питаннях функціонування національного костюму і його складових (М. Токар, В. Філь, О. Мойсюк) та ткацької традиції України загалом (Л. Іваницька).

Цілком природно, що основний акцент ставився у роботі цього заходу на питаннях, власне, збереження існуючих традицій ткацтва, його витоків, символічному та семантичному контекстах. Про це йшлося у виступі професора Львівської національної академії мистецтв М. Токар, яка акцентувала увагу на історії регіонального костюму, складностях впровадження національного стилю в різні історичні періоди.

На мистецтвознавчому аспекті інтерпретації знаків орнаментики серпанкових виробів Рівненського Полісся, що знаходяться у фондах обласного краєзнавчого музею (м. Рівне) та історико-етнографічного музею м. Сарни, зупинила свою увагу завідувач Відділу етнографії РОКМ А. Українець, переконливо ілюструючи свою доповідь наявними у фондах зразками.

Спроби відтворення серпанкових тканин сучасними майстрами у нещодавно створеному ткацькому центрі м. Радивилів намагалася проаналізувати дослідниця з Рівненського державного гуманітарного університету І. Локшук. На виявленнях особливостей використання антропоморфних мотивів у художніх тканинах Житомирського Полісся акцентувала свою увагу науковий співробітник ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України, кандидат мистецтвознавства О. Мойсюк.

Поза сумнівом, що розкішний «поліський серпанок», що був характерною рисою жіночого святкового вбрання чимало сотень років, викликає увагу й стосовно використання цієї тканини чи її елементів (художнього малюнку, символіки загалом) у сучасній культурній практиці. Тож учасники заходу намагалися дещо розширити проблематику обговорення і вийти за межі поставлених питань. У цьому зв'язку згадаємо доповіді співробітника кафедри дизайну одягу Національного університету культури і мистецтв М. Костельної стосовно виявлення поліських мотивів у творчості Г. Забашти як форми пошуку національного вираження в сценічному костюмі 80-х років ХХ століття; та доцента кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва згаданого вже РДГУ І. Токар, яка свій виступ присвятила аналізу характерних особливостей поліського костюму у творчості професора ЛНАМ М. Токар, яка, як відомо, була автором багатьох сценічних костюмів провідних мистецьких колективів Західної України.

Окремими дослідниками (канд. іст. наук, доц. РДГУ Л. Костюк) було здійснено спробу розширити можливості вже опублікованих раніше матеріалів про відомих майстринь і ознайомити присутніх із сакральним виміром орнаментальних мотивів серпанкового ткацтва однієї з тих, хто починав відроджувати цю справу в с. Крупове у 60-роки – Ніни Дем'янець. Остання, до речі, разом із Ніною Рабчевською, була автором розробки серпанкових костюмів для місцевого ансамблю «Берегиня».

Про виток цього явища на Рівненщині, його аналіз у контексті традицій регіонального ткацтва йшлося у виступі директора обласного краєзнавчого музею О. Булиги та одного із співorganizаторів цього заходу, наукового редактора багатьох наукових збірок із проблематики регіональної культурної спадщини – завідувача кафедри культурології і музеєзнавства РДГУ, проф. В. Виткалова. Утім, головне, що вирізняло цю конференцію – став перегляд експозицій Центру ткацтва у с. Крупове та обласного краєзнавчого музею, спілкування з практиками-майстрами, тобто тими, хто володіє цими техніками надзвичайно оригінального національного виду ткацтва, збереженого у північних районах області, людей, які зберігають традиційні засоби його виробництва, зразки льону «Простак», «Лущик», «Довгунець», продовжують культивувати цю традицію в краї та знають чимало цікавого з практики організації виробництва у минулу добу: заслуженими майстрами народної творчості України та тими, хто цим постійно займається десятки років: Н. Рабчевською, Н. Дем'янець, О. Придюк, В. Стельмах й ін., зокрема саме ними були проведені майстер-класи і прокоментовано усе те, що поступово відходить із нашого культурного обігу – старовинні станки, зібрані і дбайливо збережені у Центрі ткацтва с. Крупове, види льону, художні техніки, форми роботи з дітьми, учасниками згаданого вище гуртка, тематика доповідей з цієї проблематики місцевої МАН та ще безліч того, що складає предмет нашої національної гордості. Та й самі діти продемонстрували неабияку вправність роботи на старовинних пристроях, збережених їх односельцями, знання історії цього виду ремесла, а також дитячі костюми з використанням серпанкових прикрас.

У ході обговорення окреслених питань певний інтерес викликав виступ представника сфери бізнесу, що є керівником згаданого вже центру ткацтва у м. Радивилів – В. Дзьобака, який намагався довести першість цього центру у справі відродження серпанкового ткацтва на Рівненщині, ігноруючи очевидні здобутки і наявні художні зразки та матеріально-технічну базу у жителів с. Крупове і Дубровицького району загалом й місцевому Музеї ткацтва чи обласному краєзнавчому музеї. Однак цей виступ лише актуалізував проблематику вивчення регіональної культурної практики в її розмаїтті та пошук форм подальшого збереження народної культури Полісся.

Переконливою була й експозиція друкованих видань із проблем народної культури, здійснених КЗ «Рівненський обласний центр народної творчості», який і став організатором цього заходу, та обласним краєзнавчим музеєм.

Захід, який вже самою проблематикою викликав зацікавленість, організатори підсилили оригінальною художньою частиною, яка складалася з виступів студентів кафедри музичного фольклору Київського національного університету культури і мистецтв, що свого часу брали участь у народознавчих експедиціях з питань вивчення пісенної спадщини села Крупове. Та й місцевий ансамбль «Берегиня», сформований із згаданих вище майстринь, який вже понад 45 років існує при місцевому клубі і є справді зберігачем народних пісенних скарбів і художніх тканих виробів, також був цілком логічним доповненням до цього поважного наукового зібрання. Піснюю і костюмами висловили усе те, що вийшло за межі вербального коду.

Відзначу також у контексті розгляду даного питання і професійне ведення заходу одним із його організаторів, – завідувачем кафедри культурології і музеєзнавства РДГУ професора В. Виткалова.

Яскраве враження залишив і виступ учительки з НВК с. Крупове Уляни Адамівни Букайло, дочки чи не найстарішого діючого майстра (Н. Дем'янець), яка продемонструвала художніми зразками напрями творчості інших майстрів краю, зокрема і своєї родини, акцентуючи увагу й на мовному елементі місцевих жителів.

Завершив цю конференцію, принаймні, її теоретико-прикладну частину вже у м. Рівне, виступ провідного етнографа краєзнавчого музею, старшого наукового співробітника Відділу етнографії Т. Пархоменко, яка не лише зробила ґрунтовну доповідь стосовно різних аспектів серпанкового ткацтва в художній практиці Волині, але й усе це демонструвала задалегідь підготовленими художніми зразками, які чимало років зберігаються у фондах цього культурного осередку Рівненщини, у с. Крупове та історико-етнографічного музеї в м. Сарни.

На бережному ставленні до національної культури акцентували свою увагу заступник Голови Рівненської обласної державної адміністрації О. Савчук, начальник управління культури і туризму Я. Мельник та голова Дубровицької райдержадміністрації С. Киркевич.

Відродити минуле неможливо в принципі. Адже для його належного функціонування у соціумі потрібно відродити спочатку дух минулої епохи, ту систему культурних координат, у яких той чи інший культурний зразок свого часу існував. А оскільки «в одну і ту саму річку не можна увійти двічі», то і відродити будь-які культурні зразки минулих епох також не можливо. Але це зовсім не означає, що подібні ідеї марні і такі спроби ні до чого не призведуть. Навпаки, вони надзвичайно продуктивні, оскільки стимулюють художнє мислення митця, його бажання постійно знаходитися у творчому пошуку, постійно експериментувати, вивчаючи безліч минулих культурних зразків, базуючись на достатньо високому ідеалі, притаманному минулій епосі. І часто виявляється, що той ідеал був дещо (або зовсім) іншим.

Будь-якому процесу чи явищу з роками притаманна така характеристика, як романтизація, тобто перебільшення одних культурних характеристик і завуальовування, або усунення інших. Так було завжди і це помітно на культурному житті навіть одного покоління. Однак, головним для культурного процесу в даному випадку є інше, а саме той факт, що це експериментаторство декількох творців надихає до створення нового культурного взірця, а згодом – формування художньої системи, здатної заволодіти умами чималої кількості художньо обдарованих людей і згодом перевести культурний процес в іншу площину, змінивши на цій підставі і навколишній культурний простір.

Із практичних кроків, закладених у резолюції цієї науково-практичної конференції, став факт усвідомлення представниками органів державної влади, методичних служб, науковцями думки про те, що проведення подібних заходів, спрямованих на дослідження інших складових наявної регіональної культурної практики, повинно стати постійним процесом в області, під який будуть закладатися необхідні кошти; дане питання повинно постійно контролюватися методичними органами тощо. Як позитивне, відзначимо й факт фінансування друку історико-краєзнавчого дослідження двох учасників із цієї проблематики методичними органами сфери культури.

Список використаної літератури

1. *Проблеми збереження і популяризації національних традицій серпанкового ткацтва в сучасній Україні*: прогр. I всеукр. наук.-практ. конф., 11–12 верес. 2015 р. / уклад. С. Виткалов, Ф. Васечко. – Рівне : КЗ «РОЦНТ» РОР, 2015. – 8 с.

References

1. *Problemy zberezhennja i populjaryzacji nacionalnych tradycij serpankovoho tkactva v sučasnij Ukraini*: prohr. I vseukr. nauk.-prakt. konf., 11–12 veres. 2015 r. / uklad. S. Vytkalov, F. Vasečko. – Rivne : KZ «ROCNT» ROR, 2015. – 8 s.

Виткалов Сергей Владимирович, кандидат искусствоведения, доцент кафедры культурологии и музееведения Ривненского государственного гуманитарного университета

Национальная идентичность сквозь призму научной конференции

Сквозь призму выступлений участников I всеукраинской научно-практической конференции, проведенной в с. Круповое Дубровицкого района Ровенщины и областном краеведческом музее 11-12 сентября 2015 года, рассматриваются вопросы функционирования уникального вида народной культуры северных районов Ровенской области специального вида ткачества, о котором упоминается еще в «Слове о полку Игореве». Анализируется тематический ряд выступлений участников конференции.

Ключевые слова: «дымчатое ткачество», народное творчество, культурная традиция, глобализационный процесс, Ровенская область.

Vytkalov Sergij, kandydat mystecztvoznavstva, docent kafedry kulturologiyi i muzeyznavstva Rivnenskogo derzhavnogo humanitarnogo universytetu

National identity through prism of scientific conference

Through the prism of lectures of participants And allukrainian scientific and practical conference, conducted in the village of Krupove Dubrovstskogo raionu to the district of the Rivne area and regional regional museum on September, 11-12, 2015, the questions of functioning of unique type of folk culture of Northlands of Rivne are examined – «smoke-coloured» weaving, mention about which is in «Word oh to the regiment of Ihorovim». The list of entries of measure is analyzed.

Determination of this cultural phenomenon is given, him characteristic features and role in a cultural context and domestic practice.

Attention is accented on the national suit of Ukrainians on the whole, forms of his evolution in modern terms, roles of national decorations in maintenance of ethnic signs and others like that.

Remembered about activity of the first good hands, workwomen of artistically-industrial workshops of the Artistic fund of UKRAINE which engaged in this type of artistic activity, it is marked their creative achievements, exhibition work.

Speech goes also and about the historical and publicly-cultural circumstances of origin of this original type of handicraft, functioning and present tendencies, transmitters of this cultural tradition (У. Kot., N. Rabtevsku, L. Stelmasuk, N. Demianets, creative activity of which developed in 60 th of XX of century, and folk masters of later period – From.Priduk, In. Stelmakh and other, whose creative activity took place in the ordinary terms of the Ukrainian village); it is marked on logistical support of process of work of that time masters and others like that.

The separate figures of folk masters-transmitters of this cultural tradition are examined, attention is accented on activity, sent to creation of local museum in c. of Krupove, collected there artistic standards, looms, and also it is marked on distribution of practice of studies to this type of weaving by means of child's group founded by good hands the «Smoke-colored variety».

The most known collections of Polesye «haze», concentrated in a regional regional museum and historical and ethnographic museum Chamois, are considered.

It is mentioned about creative activity of good hands of alternative center of weaving, founded recently in Radyvilov the Rivne area.

Tendencies are educed, that noticeable in modern functioning of folk culture of region. It is marked the necessity of changes for attitude toward a folk culture, wide bringing in of business structures and public, methodical services of sphere of culture authorities for the decision of questions of the effective functioning of this inheritance.

Key words: «smoke-coloured» weaving, folk work, cultural tradition, masters, process of globalization, artistic standard, Rivne area, scientific search, child's work, national woman suit.

Надійшла до редакції 10.10.2015 р.